

en haar verloofde, baron Ferdinand Goffinet, een cavalerie-officier die verwant was met de beroemde broers Goffinet, de vertrouwelingen van Leopold II.

Dit vrolijke gezelschap hoopte tegen de middag Bergen-op-Zoom te bereiken, om daar te lunchen. Nadien zou de reis voortgaan naar kasteel De Haar in Haarzuilens in de provincie Utrecht, allicht om daar de Kerst- en Nieuwjaarsdagen door te brengen.

De reizigers zouden De Haar nooit bereiken. Om uit te wijken voor de afdalende mestkar, stuurde baron Van Zuylen zijn bolide van de weg af, zodat ze klem kwam te zitten in het losse zand van de voorbije werkzaamheden. De bestuurder probeerde terug op de weg te raken, maar een van de wielen bleek geblokkeerd te worden door de boordsteen van de steenweg. Na vele pogingen om los te raken, begaf het wiel het onder de grote druk – maar de auto zette zich in beweging op de drie andere wielen, waarop baron Van Zuylen de controle over het stuur verloor. De auto werd de steenweg opgedreven en sloeg om, waarbij alle inzittenden uit het rijtuig werden geslingerd. De wagen zelf was volledig vernield, brokstukken werden tot op meer dan zestig meter van het ongeval teruggevonden.

Met de inzittenden was het niet veel beter gesteld. Hélin van Zuylen was gewond aan het hoofd en overleed ter plaatse. Barones de Woot werd over de gracht in een weide geslingerd, en liep zware verwondingen op. Ze zou de volgende dag tijdens een spoedoperatie in een Antwerps ziekenhuis overlijden. Gravin de Bassompierre verloor het bewustzijn en liep meerdere wonden aan het gezicht op, maar zou er al bij al vrij goed van afkomen. Fysiek gesproken kwam baron Goffinet er het best van af: hoewel hij tien meter ver uit de auto werd geslingerd, kwam hij er met lichte kneuzingen van af. Het overlijden van zijn verloofde zou hem echter levenslang tekenen.

Een oude familie met een passie voor nieuwe technieken

Wie was nu die baron Hélin van Zuylen ?

In eerste instantie was hij een typische vertegenwoordiger van de internationale elite rondom de vorige eeuwwisseling. Langs vaderszijde stamde hij uit een oud adellijk geslacht dat al omstreeks 1100 te vinden was in de streek van Utrecht. Na de godsdiensttwisten, in de zeventiende eeuw, vestigde een tak van de familie zich om religieuze redenen in de Zuidelijke Nederlanden. Zij werden postmeesters in het Brugse, en in 1813 werd een telg uit deze familie, Jean-Jacques van Zuylen van Nyevelt, burgemeester van Brugge. Een kleinzoon van deze Jean-Jacques, Etienne, geboren in 1860, was Hélin's vader.

Aan moederskant was de afstamming van het jonge verkeersslachtoffer niet minder indrukwekkend: zijn moeder was Héléne de Rothschild, een dochter van de topbankier Salomon de Rothschild. Etienne en Héléne deelden onder meer hun passie voor snelle auto's, maar hoegenaamd niet hun familiale en religieuze achtergrond: zowel in de katholieke familie Van Zuylen als in de joodse familie de Rothschild leidde hun voornemen te

huwen tot hevig verzet, zelfs in die mate dat de banden tussen H  l  ne en haar familie er ernstig onder leden. Toch huwden beiden op 16 augustus 1887 en op 1 augustus van het daaropvolgende jaar werd hun oudste zoon, H  lin, geboren, twee jaar later gevolgd door een broertje Egmont. De familie vestigde zich in Parijs, aan de avenue du Bois de Boulogne, en de kinderen kregen bij hun geboorte ook de Franse nationaliteit¹.

Vader Etienne had twee passies², die op het eerste gezicht moeilijk met elkaar te verzoenen vielen. Aan de ene kant was hij gefascineerd door het oude familiedomein rond kasteel De Haar, dat in verval was geraakt, en waarvan grote delen in de loop der eeuwen door de familie aan derden waren verkocht. Etienne maakte er een erezaak van het kasteel in zijn oude glorie te herstellen, ook al zou dat een groot deel van zijn geldelijke middelen opsloppen, en soms zelfs meer. Toen zijn vader in 1890 overleed, en hij zelf familiehoofd werd, kon een begin worden gemaakt met de effectieve uitvoering van die droom. Het daaropvolgende jaar nam Etienne de bekende neogotische architect Pierre Cuypers (1827-1921) onder de arm voor een bijzonder ambitieus restauratieproject, dat meer dan vijftientig jaar in beslag zou nemen. Tegelijkertijd probeerde hij in de mate van het mogelijke de gronden terug te kopen die het familiebezit hadden verlaten.

Naast die op het verleden gerichte passie, keek Etienne echter ook naar het heden, en zelfs naar de toekomst. Net als H  l  ne was hij gefascineerd door de technische innovaties van zijn tijd, en met name door de auto. De paardenliefhebber die baron Van Zuylen was, zag in de auto immers een mogelijkheid om het nobelste aller dieren een aangenamer leven te bezorgen, en paarden niet langer als trekdier te moeten inzetten. Van het ene kwam het andere, en in 1894 nam hij voor het eerst deel aan een automobielwedstrijd. Een jaar later richtte hij, samen met de adellijke automobielbouwer markies de Dion, de Automobile Club de France op, waarvan hij de eerste voorzitter werd. Drie jaar later werd hij ook erevoorzitter van de Nederlandse Automobiel Club – niet slecht voor een edelman die nog steeds de Belgische nationaliteit had.

De vaderlijke passie voor auto's deelde H  lin volkomen. Of preciezer: deze passie kaderde perfect in zijn avontuurlijk en sportief karakter. In tegenstelling tot zijn lichamelijk zwakkere en geestelijk meer terughoudende broer Egmont, beoefende H  lin vele sporten, gaande van voetbal, cricket en tennis of fietsen en rugby. Bij elk van deze sporten was hij wel eens min of meer ernstig geblesseerd geraakt. Wanneer hij de autosport ontdekte, leek deze op het eerste gezicht milder met hem om te gaan. Weliswaar diende hij zich meermaals voor de rechtbank te verantwoorden wegens snelheidsovertredingen, maar echte ongelukken bleven uit – tot die decemberochtend in Rumst.

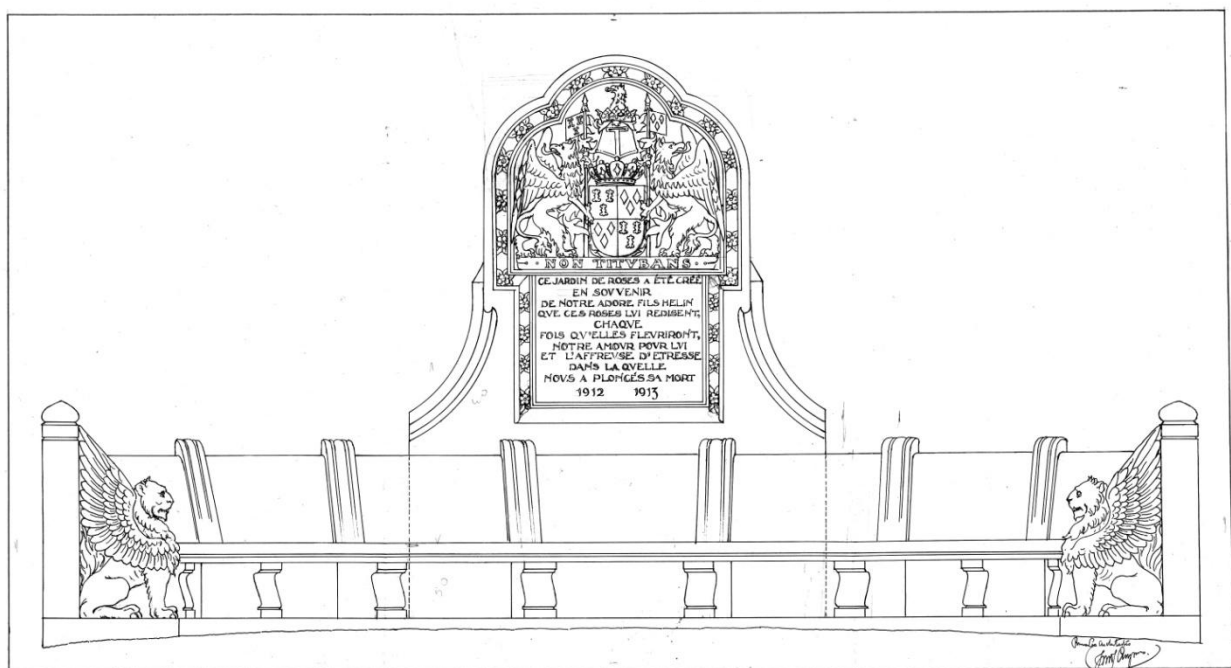
¹ Zie hierover J. Heijenbrok, G. Steenmeijer en K. Timmers (ed.), *Tien eeuwen Kasteel de Haar. Wat een weelde*, Zwolle, WBooks, 2013, 224-229.

² J. Heijenbrok, G. Steenmeijer en K. Timmers (ed.), *Tien eeuwen Kasteel de Haar. Wat een weelde*, Zwolle, WBooks, 2013, 232-254.

Het monument in De Haar...

Begrijpelijkerwijze waren Héliens ouders volkomen verslagen door de dood van hun oudste zoon en oogappel. Vader Etienne zou de rest van zijn leven verscheurd worden door een schuldgevoel, omdat hij meende dat hij zijn passie voor snelle auto's te ondoordacht had doorgegeven aan zijn zoon. Etienne en Hélène groeiden ook verder uit elkaar.

Intussen vorderde de restauratie van kasteel De Haar gestaag. Etienne bleef ook na de dood van zijn zoon verteerd door zijn twee passies, en leek de eerste maanden na het ongeval zelfs weg te vluchten in de beslommeringen rond de restauratie van het kasteel en de verwerving van een aantal omliggende eigendommen. Zijn verdriet en zijn passie ontmoetten elkaar echter in het project om de rozentuin in het kasteelpark opnieuw aan te leggen, een project dat in 1913 werd verwezenlijkt. De nieuwe rozentuin werd opgebouwd rond een centraal monument, een afgebroken zuil die het al te jong geëindigde leven van Hélien moest symboliseren. Aan de rand van de tuin werd een monumentale zitbank aangelegd, naar de plannen van Pierre Cuypers¹. Ook aan het tennisterrein kwam een plaquette die herinnerde aan de sportieve overledene en in de kasteelkerk werd een mausoleum voor Hélien opgericht, waarin zijn stoffelijke resten in 1932 ook effectief rust zouden vinden, nadat ze eerst in de buurt van Parijs waren begraven.

Het monument in Haar

¹ Zie de ontwerptekening als illustratie bij dit artikel. Het origineel berust in de collectie van Het Nieuwe Instituut in Rotterdam, archief Kasteel de Haar, HAAR, nr t617-2.

Op de zitbank werd een tekst ter herinnering aan Hélin aangebracht:

“Ce jardin des roses a été créé en souvenir de notre adoré fils Hélin. Que ces roses lui redisent, chaque fois qu’elles fleuriront, notre amour pour lui et l’affreuse détresse dans laquelle nous a plongés sa mort.”¹

...en dat in Rumst

Het ontwerp en de aanleg van de rozentuin in De Haar was een deel van een ruimer project, namelijk de heraanleg van het gehele kasteeldomein. Het was dan ook logisch dat vele mensen erbij betrokken waren: baron Etienne als bouwheer, architect Pierre Cuypers, tuinarchitect Hendrik Copijn en zeker ook Frans Luyten, de Brusselse rentmeester en vertrouwensman van de baron.

Voor het monument in Rumst lag dat geheel anders, daar lag het initiatief zo goed als exclusief bij de baron zelf. De briefwisseling van rentmeester Luyten, bewaard in het Nieuwe Instituut in Rotterdam, is daaromtrent erg leerrijk².

Op 23 juni 1914 uit Luyten tegenover baron Van Zuylen zijn verbazing over de vorderingen van het project:

“Vous m’avez dit votre intention d’élever un monument sur la route à Waerloos, à l’endroit où votre cher Hélin a si malheureusement succombé, mais j’ignorais que ce monument existait déjà. On me l’a assuré ce matin.”³

Enkele dagen later bevestigt de baron de stand van zaken:

“Le monument du pauvre Hélin est placé, en effet, et j’ai déjà dû y apporter quelques modifications.”⁴

In het voorjaar van 1914 beleefde België nog de laatste dagen van de *belle époque*– maar daarin zou spoedig verandering komen. Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog zou ook zijn gevolgen hebben voor de afwerking van het monument. Hetzelfde document dat ons op de hoogte brengt van deze moeilijkheden, laat ook toe de auteur van het monument te identificeren. Dat blijkt niemand minder te zijn dan de toonaangevende Brusselse

¹ Vrije vertaling: “Deze rozentuin werd aangelegd ter herinnering aan onze geliefde zoon Hélin. Mogen deze rozen hem, telkens wanneer ze zullen bloeien, zeggen hoezeer we hem liefhebben en hoezeer zijn dood ons in vertwijfeling heeft gebracht.”

² Rotterdam, Het Nieuwe Instituut, collectie Kasteel De Haar, inventarisnummer d157. Alle hierna aangehaalde brieven zijn terug te vinden in deze archiefmap, we halen hierna enkel nog de namen van de correspondenten en de datum aan ter identificatie van de stukken.

³ Vrije vertaling: “U had me al gesproken over uw plan om een monument op te richten op de weg in Waarloos, op de plaats waar uw lieve Hélin zo jammerlijk is omgekomen, maar het was me niet bekend dat dit monument reeds bestond. Dat heeft men me echter vanochtend bevestigd.” Merk op dat Luyten het monument situeert in Waarloos, een verwarring die in de documenten van die tijd wel vaker voorkwam.

⁴ Van Zuylen aan Luyten, 27 juni 1914. Vrije vertaling: “Het monument voor de arme Hélin is inderdaad geplaatst, en ik heb er al een paar aanpassingen aan moeten aanbrengen.”

grafbeeldhouwer Ernest Salu II (1885-1980)¹. Op 28 januari 1915 schrijft Salu aan baron Van Zuyleen:

“Je vous confirme ma lettre du 11 août par laquelle je vous informe que le monument est achevé et qui jusqu’à présent est en bon état.

Je suppose que ma lettre ne sera pas arrivée à destination par suite des événements. Je me permets de vous faire parvenir la facture des travaux exécutés jusqu’à ce jour et je la confie aux bons soins de Monsieur Luyten qui a bien voulu se charger de vous l’envoyer.

Je fais des démarches auprès de l’Administration allemande pour obtenir une autorisation de faire la photographie du monument que j’aimerais bien à vous soumettre. Les modifications que vous avez jugés nécessaires ont apporté un heureux changement à l’ensemble.

J’espère, Monsieur le Baron, que nous aurons bientôt l’occasion d’aller voir l’exécution des travaux et je vous prie d’agréer mes respectueuses salutations.”²

Salu’s démarches waren blijkbaar succesvol, want op 25 juni 1915 kon hij Luyten het resultaat ervan doorsturen:

“J’ai l’avantage de vous faire parvenir une photographie du monument faite après les modifications. J’espère que si vous parvenez à vous mettre en rapport avec Monsieur le Baron vous me ferez le plaisir de vouloir insister pour que j’obtienne un acompte sur ma facture.”³

En verder ?

De documenten die we in Rotterdam hebben gevonden, dragen zeker bij tot de kennis van de onstaansgeschiedenis van het monument-Van Zuyleen op de Antwerpsesteenweg. We kunnen het voortaan preciezer dateren, meer bepaald in de periode 1914-1915, en we weten dat het van de hand is van een van de voornaamste vertegenwoordigers van de

¹ Over het atelier-Salu en de drie opeenvolgende generaties beeldhouwers die erin actief waren, zie E. de Kuyper, N. Tasseel en L. van Santvoort, *Ernest Salu – beeldhouwers-sculpteurs*, Brussel, Epitaaf, 2005.

² Vrije vertaling: “Ik bevestig de inhoud van mijn brief van 11 augustus, waarmee ik u heb gemeld dat het monument is afgewerkt en tot nader order in goede staat is. Ik veronderstel dat mijn brief u niet heeft bereikt ten gevolge van de gebeurtenissen. Ik veroorloof me bijgevolg u de factuur te bezorgen voor de werkzaamheden die tot nu toe zijn uitgevoerd, en vertrouw deze factuur toe aan de goede zorgen van de heer Luyten, die heeft aanvaard ze u door te sturen. Ik heb het initiatief genomen om bij het Duitse bestuur toelating te krijgen om een foto te maken van het monument, omdat ik u graag een beeld zou geven van wat is uitgevoerd. De aanpassingen die u noodzakelijk hebt geacht, hebben het geheel ten goede veranderd.

Ik hoop, geachte Baron, dat we binnenkort in de mogelijkheid zullen zijn om de uitvoering van de werken ter plaatse te gaan bekijken, en teken inmiddels met de meeste hoogachting.”

³ Vrije vertaling: “Ik heb het genoeg u een foto toe te sturen van het monument, gemaakt na de aanpassingen. Ik hoop dat, indien u erin lukt in contact te komen met de Baron, u bij hem zal willen aandringen om een voorschot op mijn factuur te betalen.”

grafbeeldhouwkunst rond de vorige eeuwisseling. Kenners wijzen er overigens op dat het in goede staat is en tot de mooiere stukken van het atelier-Salu behoort.

Dat wil zeker niet zeggen dat alle vragen zijn opgelost. Zo blijven er vragen rond het smeedwerk dat het monument afschermt. Een oude foto¹, die kort na de oprichting van het monument moet zijn gemaakt (is het misschien de foto die Salu liet maken ?) toont het monument met smeedwerk, terwijl latere foto's het zonder smeedwerk tonen². Vandaag is er opnieuw een hek rond het monument, maar dat is kennelijk niet het hek dat op de hierboven genoemde foto afgebeeld is.

*Het actuele monument
vóór de parking van Van
Reeth - Hoefkens*

Ook de herhaalde verwijzingen naar de aanpassingen die Salu aan het monument aanbracht op vraag van Etienne van Zuylen, doen verdere vragen rijzen. Over welke aanpassingen gaat het ? Ten slotte is er ook de verwantschap in vormentaal tussen het monument op de Antwerpsesteenweg en de bank in de rozentuin in De Haar. Liet Salu zich allicht inspireren door het ontwerp van Cuypers, of maakte Cuypers zelfs een voorontwerp ?

Allicht zal een deel van deze vragen beantwoord kunnen worden door raadpleging van het archief van het atelier-Salu. Dat wordt momenteel echter geïnventariseerd en is bijgevolg niet toegankelijk. Het is dus zeker niet uitgesloten dat deze bijdrage op middellange termijn een vervolg krijgt.

Frank Judo

¹ J. Heijenbrok, G. Steenmeijer en K. Timmers (ed.), *Tien eeuwen Kasteel de Haar. Wat een weelde*, Zwolle, WBooks, 2013, 256.

² Zie J. van Rompaey, *Rumst, Reet, Terhagen anno 1994, Vita, Reet, 1994, 273.*

IN MEMORIAM

Jozef Van Montfort

Op 7 januari 2014 overleed Jozef Van Montfort op 90-jarige leeftijd.

Jozef Clement Corneel Van Montfort werd geboren te Rumst op 6 januari 1924 als zoon van Eugeen Jozef Emiel en Maria Anna Carolina Heylen. Hij huwde te Walem met Magdalena Carolina Maria W. Van Genechten. Zij hadden 3 kinderen.

Jozef kwam uit een steenbakkersfamilie en hij was zelf ook een steenbakker. Hij woonde in de Kerkstraat 50 in Rumst.

Jozef was reeds meer dan 15 jaar een trouw lid van Rumesta.

Willy Wuyts

Felix Van Mencxel

80 jaar geleden geboren in Rumst groeide Felix op als een 'Witte' avant la lettre. Kattenkwaad uithalen en zijn plan trekken was hem op het lijf geschreven.

Na zijn schoolse loopbaan kwam hij via een legeropleiding in contact met wat later steeds zijn passie bleef: vliegtuigen. Hij was dan ook voorbestemd om als vliegtuigtechnicus een loopbaan uit te bouwen.

Intussen ontmoette hij Josephine Kerckhoffs en het was liefde op het eerste gezicht. Om korter bij het werk te wonen, trokken ze naar Machelen. Perfectionist als hij was, hield hij zijn paperassen en documenten steeds up-to-date. Je kon bij hem dan ook altijd terecht voor informatie over alles en nog wat. Kortom, zijn "databank" was een internet en google voor daar sprake van was.

Het zelf in orde brengen van zijn huis (en tussen haakjes: ook in dat van dochters Veerle en Ann spendeerde hij vele uurtjes) was een van zijn vele bezigheden. Als handige doe-het-zelver was hij een te duchten concurrent voor menig vakman.

Daarnaast vond hij toch nog de tijd om bijna dagelijks 'zijn marske' te volbrengen: een kleine (tot soms grote) wandeling. Zijn conditie hield hij zo op peil. 's Zondags stond er dan een grotere wandeling op het programma. En nadien genieten van een welverdiende Duvel en een sigaartje.

De zin voor avontuur gaf hij door aan zijn dochters: op reis vertrekken zonder vooraf te boeken en zodoende contact te leggen met de lokale bevolking. Taal was geen beperking, desnoods met handen en voeten duidelijk maken wat gewenst was. Hongarije, Oostenrijk,